Sør-Trøndelag fylkeskommune
19 JULI 2010
Arkivet

SØR-TRØNDELAG FYLKESKOMMUNE
FYLKESHUSET
SAKS-DOK.NR.: 201000834 - 3
21 JULI 2010
SAKSBEH.: _____ U.OFF.: _____
ARK.: _____

SÁMEDIGGI SAMETINGET

Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka/Karasjok
Telefovdna +47 78 47 40 00
Telefáksa +47 78 47 40 90
samediggi@samediggi.no
www.samediggi.no
NO 974 760 347

Sør-Trøndelag fylkeskommune
Regional utvikling, areal og miljø v/Tove Gaupset
Postboks 2350 Sluppen
7004 TRONDHEIM

ÁŠŠEMEANNUDEADDJI/SAKSBEHANDLER	DIN ČUJ./DERES REF.	MIN ČUJ./VÅR REF.	BEAIVI/DATO
Kirsten Anne Guttorm, +47 78 47 41 63		10/580 - 9	13.07.2010
kirsten.anne.guttorm@samediggi.no		Almmut go válddát oktavuođa/ Oppgis ved henvendelse	

Samarbeidsavtale mellom Sametinget og fylkeskommunene i sørsmisk område - undertegnet avtale

Vedlagt følger undertegnet avtale på samisk og norsk.

Dearvvuođaiguin/Med hilsen

Magne Svineng
ossodatdirektevra/avdelingsdirektør

Kirsten Anne Guttorm
rådgiver

Vedlegg:

Åarjelsaemien samarbeidsavtale for perioden 2010-2013
Åarjelsaemien laavenjostoelatjkoe boelhken 2010 -2013

Sør-Trøndelag fylkeskommune
19 JULI 20[illegible]
Arkivet

SÁMEDIGGI SAMETINGET

Nordland FYLKESKOMMUNE

NORD-TRØNDELAG FYLKESKOMMUNE

SØR-TRØNDELAG FYLKESKOMMUNE

HEDMARK FYLKESKOMMUNE

Åarjelsaemien samarbeidsavtale for perioden 2010 - 2013

Samarbeidspartene er Sametinget i Norge, Nordland fylkeskommune, Nord-Trøndelag fylkeskommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Hedmark fylkeskommune.

Målet med avtalen

Styrke og synliggjøre samisk kultur, språk og samfunnsliv.

Grunnlaget for avtale

- Samene er ett folk med felles historie, kultur, språk og tradisjoner
- Avtalen skal legge forholdene til rette for et varig fast samarbeid mellom partene i saker som angår samene og samiske områder i de sørsamiske fylkene
- Partene er forpliktet til å ta et aktivt medansvar for sikring og utvikling av samisk kultur og samfunnsliv
- Det sørsamiske samfunnet må styrkes, og ha muligheter til utvikling på egne premisser
- Avtalen skal bidra til utvikling i sørsamisk område i samsvar med nasjonal samepolitikk og internasjonale forpliktelser
- Fylkeskommunens rolle som regionalpolitisk aktør gir gode muligheter for samarbeid og utvikling i sørsamisk område

Partene erklærer herved at de har blitt enig om følgende:

Strategier

Det sørsamiske området er og har vært bebodd og brukt av det samiske folk fra de eldste tider. Området er stort og strekker seg i dag over mange politiske og administrative grenser. Dette forutsetter en felles og helhetlig innsats over fylkesgrensene for å ivareta den sørsamiske befolkningens behov og interesser. De lange avstander og den spredte bosettingen gjør at det må være en viss spredning i funksjoner og institusjoner som skal betjene den sørsamiske befolkningen, og at disse lokaliseres i de ulike tyngdepunkter i de tre regionene. Spesielt skal tiltak rettet mot kvinner og ungdom prioriteres.

Den sørsamiske befolkningen betjenes av et sett av ulike samiske og norske institusjoner innenfor det sørsamiske området.

- Det sørsamiske samfunnet har behov for sterke institusjoner for å ivareta de samiske interessene.
- Det er behov for solide nettverk mellom de ulike institusjonene for å utnytte dagens ressurser på en best mulig måte.

Samisk kultur og samfunnsliv er under press fra det norske storsamfunnet på mange måter. Dette kan motvirkes gjennom en aktiv og bevisst planlegging på fylkesnivå. Dette er særdeles viktig med tanke på at reindriftens arealbruk strekker seg over flere kommunegrenser. Hensynet til samisk kultur, næringsutøving og samfunnsutvikling må tilrettelegges slik i planprosessene at de ikke blir truet, men får utviklingsmuligheter.

- Partene vil bidra til å sette samiske spørsmål på dagsorden i alle virksomhetsområdene og å gi bedre informasjon til sine medaktører for å styrke arbeidet med samiske spørsmål.
- Partene vil i samarbeid med øvrige aktører bidra til kompetanseutvikling i samiske spørsmål innen ulike fagområder.

Internasjonalt sett er samisk og i særdeleshet sørsamisk språk å betrakte som truede språk. Språkets utviklingsmuligheter skal sikres bl.a. gjennom sameloven. Bevaring og utvikling av det samiske språket forutsetter at barn og unge gis reelle muligheter til å lære og å bruke det.

- Offentlige myndigheter er forpliktet til å ta et aktivt medansvar for sikring og utvikling av samisk språk på ulike nivåer. Partene ser det som nødvendig at det iverksettes tiltak for vitalisering av sørsamisk språk.

Fylkeskommunene har hovedansvaret for videregående opplæring og er forpliktet til å ta et aktivt medansvar for sikring og utvikling av samisk språk på videregående nivå. Opplæringsloven hjemler også voksnes rett til grunn- og videregående opplæring og derav følger også individuell rett til opplæring i samisk.

- Partene vil arbeide for å sikre forsvarlig samisk relaterte tilbud på førskole-, grunnskole og videregående nivå samt tilbud relatert til høyere utdanning. Det forutsettes økte statlige bevilgninger til kommuner og fylkeskommuner for å realisere kunnskapsløftet samisk.

Reindriftsnæringen er den vesentligste samiske næringen i sørsamisk område, men samtidig også det viktigste kulturbærende elementet. Næringen er sårbar overfor arealinngrep og rovdyrplage. Et nært samarbeid mellom samarbeidspartene innenfor disse spørsmålene er derfor viktig. Det er også viktig å se på muligheten for å videreutvikle reindrifta bl.a. gjennom økt verdiskaping i næringen.

- Partene vil bidra til bedre dialog om arealbruken på tvers av kommunegrensene
- Øke verdiskapingen i reindrifta

Duedtie i sørsamisk område er viktig som kulturbærer, som identitetsskapende element og som samisk næring. Duedtie har et potensial for å skape flere arbeidsplasser og er også et viktig element i styrking av det samiske språket.

Arenaer for samisk kulturutøvelse er viktig for utvikling av kunnskap og næringer og for å styrke kulturelle og sosiale bånd og danne grunnlaget for kollektiv identifikasjon.

- Partene vil arbeide for å synliggjøre samhandlingen mellom kultur og næring, men også skape rom for moderne kulturuttrykk som dans, teater, musikk, litteratur m.v.

Handlingsdel

1. Språk

Internasjonalt sett er samisk et truet språk og sørsamisk er blant de samiske språkene som er i størst fare for å gå tapt. Gjennomførte språktiltak synes å ha hatt positiv effekt på vitalisering av språket, men fortsatt språkinnsats er avgjørende. Partene vil derfor arbeide for å etablere språksentre i Hattfjelldal og på Snåsa og videreutvikle Aajege samisk språk- og kompetansesenter på Røros.

- Partene vil bidra til oppfølging av regjeringens handlingsplan for samisk språk.
- Utfordringer som følge av forvaltingsområdet for samisk språk må tas opp særskilt.
- Partene vil stimulere til økt forskning innen sørsamisk språk.

2. Opplæring/Kompetanse

Språkutfordringene er nært knyttet til opplæringstilbudet. Partene skal arbeide for at det skal bli mulig å gjennomføre et helhetlig utdanningsløp innen samisk relaterte fag. Partene vil særlig fokusere på bedre forutsigbarhet og økte statlige bevilgninger til fylkeskommunene og kommuner for å realisere Kunnskapsløftet – samisk.

Fylkeskommunene og Sametinget skal i fellesskap arbeide for å

- bedre rekrutteringen av lærerkrefter
- etablere og samordne eksiterende og nye stipendordninger til høyere utdanning
- styrke nettverksbyggingen
- utvikle læremidler
- sikre samisk kompetanse i lærerutdanningen
- bedre rekrutteringen av elever og studenter
- styrke voksenopplæringen i samisk språk

Partene skal sammen involvere statlige og kommunale myndigheter i dette arbeidet.

Partene vil opprette et nettverk mellom Sametinget og aktuelle videregående skoler.

Partene vil legge til rette for realkompetanse vurdering og yrkesprøving i aktuelle fagområder når det gjelder samisk realkompetanse.

Fylkeskommunene og Sametinget vil arbeide for å sikre en fleksibel fagopplæring i samiske reindrift og duedtie. Partene vil arbeide for at det opprettes flere lærlingplasser for reindrifta og duedtie i sørsamisk område. De videregående skoler som har et ansvar for fagopplæringen i duedtie og reindrift, samt aktuelle

parter, vil arbeide for at skolene får tilstrekkelig med ressurser for å kunne fylle denne oppgaven på en forsvarlig måte.

Partene vil i fellesskap utarbeide et studieprogram for den videregående skole. Målsettingen med programmet skal være at ingen elever skal gå ut av den videregående skole uten å ha grunnleggende kjennskap til samisk historie, kultur og samfunnsliv.

3. Informasjon

Partene har et felles ansvar for at befolkningen og offentlige instanser i fylkene har kunnskaper om samiske spørsmål. På egne nettsteder og på andre måter vil partene videreformidle relevant informasjon.

Sametinget skal gi informasjon på nettsteder og i informasjonshyller om fylkeskommunenes arbeid med samiske forhold.

Fylkeskommunene og Sametinget vil i samarbeid spre informasjon om Sametinget, Sametingets valgmanntall og sametingsvalg blant ansatte, elever og innbyggere i fylkeskommunene. Slik informasjon skal finnes på fylkeskommunens nettsteder og i informasjonshyller for publikum i fylkeskommunale institusjoner. Sametinget skal sørge for at fylkeskommunene har tilgang til informasjonsmateriell om Sametinget, samemanntallet og sametingsvalg, samt informere og veilede ved behov.

Informasjonen skal i størst mulig grad formidles også på samisk.

4. Media

Partene vil arbeide for å få til et helhetlig medietilbud i TV, radio og aviser. Særlig skal det satses på utvikling av programmer for barn og ungdom. Det bør også arbeides frem en stipendordning for å bedre rekrutteringen til samisk språkarbeid innenfor media.

5. Arealforvaltning med kulturminnevern

Fylkeskommunene og Sametinget vil samarbeide om arealforvaltningssaker gjennom Planforum.

Fylkeskommunene og Sametinget vil støtte og veilede kommuner i det sørsamiske området der det drives reindrift slik at man får til en best mulig arealforvaltning som ivaretar de samiske reindriftinteressene. Partene skal inngå et mer forpliktende samarbeid i forvaltningen av kulturminner etter kulturminneloven, jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling etter kulturminneloven, § 3 samarbeidsplikt.

Partene forpliktes til årlige samarbeidsmøter om kulturminnevern og arealspørsmål på administrativt nivå.

6. Kultursentre og museumsaktivitet

Sijte Jarnge, Saemien Sijte og Rørosmuseet er spesielt viktig arenaer for kultur- og museumsaktivitet. Partene skal arbeide for å styrke dokumentasjon, sikring og formidling av samisk kulturhistorie i området.

Partene støtter det etablerte nasjonale museumsnettverket og vil utfra Sametingets og fylkeskommunenes forvaltingsansvar bidra til å sikre et best mulig totalresultat. Formålet for nettverket er å fremme samarbeid mellom museer som har samisk kulturhistorie som en del av sin virksomhet.

Partene skal jobbe for at Saemien Sijte utvikles til å ha en nettverksfunksjon for samisk museumsarbeid i området i henhold til museumsreformen. Viktige samarbeidsorganer vil være de øvrige samiske museene, Sijte Jarnge, Røros museum, og samiske institusjoner på svensk side og andre samarbeidspartnere.

Sametinget har vedtatt i sak 32/02 "Sametingets politikk for det sørsamiske området" at Saemien Sijte og Sijte Jarnge skal videreutvikles til å ha en bred samisk kultursenterfunksjon i området. Dette innebærer at partene støtter Sametinget i sitt arbeid med realisering av utviklingen av Saemien Sijte. Det vises til Sametingets vedtak i sak 43/02.

Partene vil arbeide for videreutvikling av en kulturpark i tilknytning til Sijti Jarnge, Hattfjelldal. Parken skal fungere som en kunnskapsformidler av sørsamisk byggetradisjon.

Partene skal parallelt med dette arbeide for gode og allsidige møteplasser for samisk kultur i de tre regionene i det sørsamiske området.

7. Bibliotek

Partene skal bidra med gjensidig informasjon og veiledning, deltakelse på hverandres faglige biblioteksamlinger og samarbeide om kurs og andre opplæringstiltak i samisk litteratur, kultur og bibliotektjeneste for ansatte i skole- og folkebibliotekene.

Partene vil bidra til å utvikle det sørsamiske kompetansebiblioteket ved Sijti Jarnge. Virksomheten må bygges opp slik at biblioteket, i samarbeid med Sametingets bibliotek og Nordland fylkesbibliotek, kan være en aktiv aktør i sørsamisk kompetansebygging. Partene skal styrke og utvikle de sørsamiske bokbussene i Hattfjelldal og Sør-Trøndelag. Det er viktig at hele det sørsamiske området har et bokkbusstilbud. Partene vil derfor arbeide for innkjøp av ny bokbuss i Sør-Trøndelag.

Partene vil arbeide for utvidelse og fornyelse av bokstammen i sørsamisk litteratur ved de sørsamiske bokbussene.

8. Teater

Teater er et viktig virkemiddel for styrking av sørsamisk kultur, språk, identitet og selvfølelse. Partene skal sammen arbeide for å sikre et forsvarlig driftsgrunnlag for Åarjelsaemien Teatre.

9. Kulturarrangementer og festivaler

Partene ser positivt på kultur- og idrettsarrangementer og festivaltiltak og vil arbeide for å styrke disse tiltakene i det sørsamiske området.

10. Bysamer

Partene vil samarbeide om økt fokus på bysamiske utfordringer og stimulere til samarbeid mellom storbyene.

11 Næringsutvikling

Partene vil samarbeide om utvikling, synliggjøring og konkretisering av samisk næringspolitikk.

Partene viser til samarbeidsavtale mellom Sametinget og Innovasjon Norge og vil bidra til oppfølging av avtalen.

Sametinget skal involveres i arbeidet med fylkesplanene og tilhørende plandokument for å kunne koordinere tiltak for utvikling av det sørsamiske samfunnet.

Partene erkjenner at det er viktig å tilrettelegge for småskalavirksomhet i de sørsamiske områdene. Partene vil samarbeide for å få til en bedre tilpassing av virkemidlene i regionen i forhold til småskalavirksomhet og kultur som næring.

Partene vil arbeide for styrking av samisk entreprenørskap.

Partene vil arbeide for en videreutvikling av reindrift som næring. Reindriften bidrar til viktig verdiskaping i det sørsamiske området i tillegg til å være en sentral kulturbærer. Partene vil støtte kulturbasert næringsutvikling for å sikre den sørsamiske reindriftens kulturelle særpreg. Rovvilt og arealinngrep er en stor trussel mot reindriftsnæringen. Partene vil samarbeide om tiltak som kan forebygge skadevirkningene.

Partene vil prioritere tiltak rettet mot ungdom og kvinner for å sikre fremtiden for sørsamisk reindrift.

Partene vil samarbeide om bruken av samisk kultur i reiselivssammenheng. Det er viktig å ivareta en ekthet og troverdighet i samsvar med samiske interesser, normer og skikker.

Partene er enig om å bidra til å utvikle duedtie til en levedyktig samisk næring og å bedre rammevilkårene for duedtie som kultur, fag og næring. For å styrke kompetanse og rekruttering til duedtienæringen vil partene legge til rette for veiledning og lærlingeordninger i faget.

12. Helse

Partene er enig om å arbeide for at den samiske befolkningen får et likeverdig og tilfredsstillende helse- og sosialtilbud.

Partene vil arbeide for å finne løsninger for permanent drift av prosjektet "Sørsamisk rådgivningstjeneste i helse- og sosial spørsmål i sørsamisk område".

13. Grenseregionalt/Internasjonalt samarbeid

Partene vil sette samiske spørsmål i Norge i et internasjonalt urfolksperspektiv. Partene skal samarbeide med länene på svensk side for å styrke den sørsamiske samfunnsutviklingen og for å få til en kompetanseutveksling.

Partene vil arbeide for at Interregsamarbeidet utvikles og styrkes.

2. Oppfølging

Det avholdes årlige møter på administrativt og politisk nivå. Hensikten med møtene er rapportering, samarbeid og samordning. Rapporteringsperioden følger kalenderåret. Samarbeidet gjennom denne avtalen skjer på frivillig basis mellom likeverdige parter. Avtalen er ikke til hinder for samarbeid som ikke

er nevnt i denne avtalen. En del av temaene i avtalen kan ha varierende relevans og prioritet for de ulike partene.

Avtalen revideres hvert fjerde år og endringer i avtaleteksten kan bare foretas av partene.
Avtalen kan sies opp med 6 måneders varsel.

Enhver økonomisk forpliktelse knyttet til gjennomføring av det enkelte tiltak i avtalen forutsetter egne politiske behandlinger.

Avtalen er utstedt i 5 – fem – eksemplarer, hvorav partene beholder hvert sitt.

Karasjok 29.04.10

Sametinget

Egil Olli
Sametingspresident

Hamar 1/6-10

Hedmark fylkeskommune

Siv Tørudbakken
Fylkesrådsleder

Bodø 24/6-10

Nordland fylkeskommune

Odd Eriksen
Fylkesrådsleder

Trondheim 08-06.10

Sør-Trøndelag fylkeskommune

Tore O. Sandvik
Fylkesordfører

Steinkjer 14. juni 2010

Nord-Trøndelag fylkeskommune

Alf Daniel Moen
Fylkesrådsleder

Det sørsamiske området

Det sørsamiske området strekker seg over et stort geografisk område. Organisatorisk og politisk er dette et vanskelig område med ulikt bosettingsmønster og infrastruktur. Derfor har partene funnet det hensiktsmessig å dele området inn i tre regioner i en beskrivelse av området.

Region nord

Sørsamisk språkområde i Nordland fylke strekker seg fra Saltfjellet i nord til fylkesgrensen mot Nord-Trøndelag i sør, og utgjør en del av det sørsamiske fellesskapet. Reindriften har stor betydning for den samiske kulturen i dette området. I region nord er det en egen sameskole som er lokalisert til Hattfjelldal, hvor også Sijti Jarnge - Samisk Kultursenter for det sørsamiske området i Nordland er lokalisert. Senteret ble stiftet i 1984 og ble offisielt åpnet i mai 1987. Sijti Jarnge kan oversettes med begrepet "samesamfunnets midtpunkt". Virksomheten er informasjon, kursvirksomhet, kulturvern, innsamling, bearbeiding og utgivelse av bøker og publikasjoner vedrørende samisk historie. Sijti Jarnge har i samarbeid med Fylkesbiblioteket i Nordland ansvar for drift av samisk bokbuss. Det er et flersidig organisasjonsmiljø i denne regionen, fra duodji-organisasjoner til teater, nærings- og kulturorganisasjoner generelt. I det sørsamiske området i Nordland undervises det i sørsamisk på barne- og ungdomsskolenivå ved Sameskolen og ved enkelte kommunale barne- og ungdomsskoler. På videregående skoles nivå gis det også undervisning i samisk, og det er gjennomført undervisning i samisk som voksenopplæringskurs. Det er en barnehage i Hattfjelldal som har tilbud om samisk kultur- og språkstimulering. Kultursenteret i Hattfjelldal har et nært samarbeid, og et ansvar i forhold til den samiske kulturparken på Majavatn.

I det sørsamiske området drives det teatervirksomhet i regi av Åarjelsaemien Teatere/Sydsamisk Teater. Teateret ble stiftet i 1985 og er organisert som en organisasjon bestående av teaterinteresserte samer. Målet for arbeidet er å etablere permanent teatervirksomhet i de sørsamiske områdene i Norge.

Region midtre

Den midtre regionen av det sørsamiske området omfatter hovedsakelig hele Nord-Trøndelag fylke, med unntak av områdene nord for Follafjorden og sør for E14 i Stjørdal og Meråker og med et tillegg av hele Fosenhalvøya. Den samiske bosettingen er svært spredt rundt omkring i hele fylket. Området har i alt 6 reinbeitedistrikt, som strekker seg over hele området. Det finnes sørsamer bosatt i de aller fleste kommuner i fylket.

Det finnes flere sørsamiske institusjoner i fylket:

Det sørsamiske museet/ kultursenteret Saemien Sijte i Snåsa kommune er en viktig institusjon. Saemien Sijte huser i dag institusjoner som Sametinget, Duotdie instituhta, Nord-Trøndelag Reinsamelag og Reindriftsadministrasjonen i Nord-Trøndelag. I denne regionen er det viktig at Saemien Sijte får bygd opp sin kompetanse og formidlingsevne slik at den kan være en premissleverandør i utviklingen av sørsamisk kultur, samfunnsoppbygging og næringsutvikling, samt at man får et servicekontor for reindriften. Partene ser det som viktig å få etablert et samisk språksenter i denne regionen tillagt Snåsa kommune.

Det er sørsamisk prest og prestekontor på Snåsa. Det er sameskole på Snåsa med grunnskoletilbud for fastboende og internatelever. I tillegg har man ved skolen en utstrakt virksomhet for fjernundervisningselever som også får tilbud om periodeopphold ved skolen og internatet. Det er også startet en sørsamisk barnehage ved skolen. NRK sameradioen befinner seg også på Snåsa.

Av øvrige tilbud knyttet til den sørsamiske befolkningen kan spesielt nevnes:
Grong videregående skole som har ansvar for morsmålsopplæring på sørsamisk. Det er tilsatt lærer i sørsamisk ved skolen. Det undervises i sørsamisk i egen elevgruppe på samme tid som skolen også gir opplæring innen sørsamisk til elever ved andre videregående skoler ved hjelp av bildetelefon.

Grong videregående skole tilbyr også duedtie som videregående kurs. Ved samarbeid med Duedtie Instituttet og yrkesutøverne kan elevene etter fullført kurs få videre fagopplæring/praksis for å avlegge svenneprøve. Olav Duun videregående skole har tilbud om opplæring innen reindriftsfaget.

Høyskolen i Nord-Trøndelag, avdeling Levanger har et særlig ansvar for å gi et utdanningstilbud i sørsamisk språk og kultur på høyskolenivå.

Region sør

Den sørlige delen strekker seg fra Meråker i nord til Engerdal i sør og Oppdal/Trollheimen i vest, også kalt Rørossamisk område. Området betraktes som en naturlig region som også omfatter svensk side med Røros som et naturlig senter.

Trondheim har en voksende samisk befolkning som følge av generell urbanisering og er en sentral utdanningsby for mange samiske ungdommer. 6. Februar i 2017 er det 100 år siden Trondheim var åsted for det første samiske landsmøtet. Trondheim kommune har vedtatt å sette ned et utvalg for å forberede jubileumsåret og arbeide med spørsmål knyttet til "Samisk rom i Trondheim".

Reindriften har det beste resultatet på landsbasis i dette området med potensiale for økt verdiskaping. Reindriftsforvaltningen for Sør-Trøndelag/Hedmark er stasjonert på Røros. Lokalavdelingene til de største samiske organisasjonene (NRL og Samiej Saervi) dekker både Hedmark og Sør-Trøndelag.

Det er ikke institusjoner underlagt Sametinget i denne regionen. Røros videregående skole, Rørosmuseet og lokale oppvekstsentra i Elgå og Brekken er sentrale enheter for å ivareta fylkeskommunenes og kommunenes ansvar for tjenestetilbudet for samene i området.

Elgå skole i Engerdal kommune i Hedmark er en fådelt barneskole med undervisningstilbud til norsk og sørsamiske elever. Sametinget tildelte Elgå skole et språkmotiveringsprosjekt for å revitalisere det sørsamiske språket. Prosjektet startet høsten 2001, og ble avsluttet våren 2006. I løpet av prosjektperioden ble det bygd opp og etablert et miljø for sørsamisk opplæring i Elgå, og tydeliggjorde et behov for en videreutvikling av språkmotiveringsprosjektet og en videre fagutvikling og forskning. Med midler fra stat, Sametinget og Hedmark fylkeskommune videreførte Elgå skole prosjektet i en 3-årsperiode. Elgå skole arbeider også med utvikling av læremidler for sørsamiske elever og har i tillegg fått prosjektmidler for utvikling av terminologi samfunnsfag.

Brekken oppvekst- og lokalsenter i Røros er gjennom prosjektet "Sørsamisk opplæring ved heimeskolen" utpekt som en av tre ressursskoler (Hattfjelldal og Snåsa) innen samisk undervisning i sørsamisk område. Brekken har i dag samisk- og temaundervisning etter samisk læreplan, og bistår andre grunnskoler i fylket.

Røros videregående skole har ansvar for tilsvarende undervisning på videregående skoles nivå i Sør-Trøndelag. Elever med opplæring i samisk er firedoblet de siste 5 årene. Skolen gir i år opplæring til 11 skoler i 3 ulike fylker og utgjør slik en ressursskole søområdet.

Utfra økende aktivitet og behov for mer systematisk tilrettelegging av opplæringstilbud, ble Ajege samisk språk og kompetansesenter etablert i 2005. Senteret avløste det 3-årige prosjektet Rørossamisk opplæringsprogram. Virksomheten ved Aajege er omfattende og konsentrert om språkarbeid og samiskrelatert opplæringstiltak på alle nivå sammen med nettverksbygging og informasjonsarabeid. Senteret er lokalisert ved Røros videregående skole og eies av Sør-Trøndelag fylkeskommune, Hedmark fylkeskommune og vertskommunen Røros. Aajege drives på en grunnfinansiering bevilget av eierne og Sametinget. I tillegg kommer inntjening gjennom salg av tjenester, opplæring i samisk og eksterne prosjekter. Rørossamisk område er det primære ansvarsområde, men senteret er leverandør av tjenester også utover det sørlige området.

Sør-Trøndelag fylkeskommune har tillagt Rørosmuseet et ansvar for bevaring og formidling av samisk kulturarv i regionen og opprettet en fast samisk fagstilling fra 2002. Glomdalsmuseet i Hedmark har et flerkulturelt kunnskaps-og kompetansesenter som prosjekt. Begge museene deltar i det nasjonale museumsnettverket for museer med ansvar for samisk kulturhistorie. Sør-Trøndelag fylkesbibliotek står for bokbusstilbudet i sør og utlånsvirksomheten er økende. Det arbeides med finansiering av ny bokbuss med utgangspunkt i Sør-Trøndelag.

Til sammen utgjør disse institusjonene et funksjonelt miljø. Det er et uttrykt ønske fra den samiske befolkningen i området å få videreutviklet og samlet flere funksjoner i et felles kultur-, kompetanse- og næringssenter, slik at man får utnyttet det tverrfaglige miljøet optimalt.

Sør-Trøndelag fylkeskommune
19 JULI 2013
Arkivet

SÁMEDIGGI SAMETINGET

Nordland FYLKESKOMMUNE

NORD-TRØNDELAG FYLKESKOMMUNE

SØR-TRØNDELAG FYLKESKOMMUNE

HEDMARK FYLKESKOMMUNE

Åarjelsaemien laavenjostoelatjkoe boelhken 2010-2013

Dah laavenjostoeguejmieh leah Saemiedigkie Nøørjesne, Nordlaanten fylhkentjïelte, Noerhte-Trøøndelaagen fylhkentjïelte, Åarjel-Trøøndelaagen fylhkentjïelte jïh Hedmaarhken fylhkentjïelte.

Latjkoen ulmie

Saemien kultuvrem, gïelem jïh siebriedahkem nænnoestidh jïh våajnoes darjodh.

Latjkoen våarome

- Dah saemieh leah akte åålmege aktine tjåenghkies histovrine, kultuvrine, gïeline jïh vuekiejgujmie
- Dïhte latjkoe edtja akten ihkuve tjåadtjoen laavenjostose sjiehteladtedh guejmiej gaskem, dejnie aamhtesinie mah leah saemiej bïjre, jïh saemien dajvine åarjelsaemien fylhkine.
- Dah guejmieh tjuerieh aktem eadtjohke dïedtem ektesne vaeltedh edtja saemien kultuvrem jïh siebriedahkejielemem gorredidh jïh evtiedidh.
- Tjuara dam åarjelsaemien siebriedahkem nænnoestidh, jïh dïhte saemien siebriedahke tjuara nuepieh utnedh jïjtjemse evtiedidh jïjtsinie ulmine.
- Dïhte latjkoe edtja viehkiehtidh dam åarjelsaemien dajvem evtiedidh ektine dejnie nasjovnale saemiepolitihkine jïh dej gaskenasjovnale dïedtigujmie
- Fylhkentjïelten råålle goh regijovnalpolitihkeles aktøøre hijven nuepieh laavenjostose jïh evtiedæmman vadta åarjelsaemien dajvesne

Dah guejmieh daejnie bæjhkoehtieh dah daan bïjre råårestalleme:

Vuekieh

Dah saemieh åarjelsaemien dajvesne veasoeh jïh leah vyøseme, jïh dajvem nåhtadamme guhkede gietjeste. Dïhte dajve stoerre jïh jåhta jïjnjh politihkeles jïh reeleles raasti rastah. Daate tsihkestahta aktem tjåenghkies jïh ållesth barkoem fylhkenraasti dåaresth, edtja dam åarjelsaemien åålmegen daerpiesvoeth jïh iedtjh vaarjelidh. Dah guhkies geajnoeh jïh ihke saemieh dan bårrode veasoeh dorje guktie dah faalenassh

jïh institusjovnh, mah edtjieh dam åarjelsaemien åålmegem gaagkestidh, tjuerieh bårrode årrodh, jïh biejesovvedh ovmessie maadthsijjide dejnie golme dajvine. Uvtemes edtja joekoen darjomh dåarjoehtidh mah lea nyjsenæjjide jïh noeride.

Jïjnjh ovmessie saemien jïh nøørjen institusjovnh dennie åarjelsaemien dajvesne dam åarjelsaemien åålmegem gaagkestieh.

- Dïhte åarjelsaemien siebriedahke nænnoes institusjovnh daarpesje edtja dejtie saemien iedtjide gorredidh.
- Daerpies nænnoes nedteviermiejgujmie dej ovmessie institusjovni gaskem edtja daan-beajjetje vierhtieh bøøremeslaakan nuhtedh.

Saemien kultuvre jïh siebriedahke leah behtjiedimmien nuelesne dehtie nøørjen stoerresiebriedahkeste gellielaakan. Dam maahta jalloedidh aktine eadtjohke jïh voerkes soejkesjimmine fylhken daltesisnie. Daate joekoen vihkeles gosse ussjede dan båatsose mij dajvem nuhtie jïjnjh tjïeltine. Dïhte krøøhkeme saemien kultuvrese, jieliemasse jïh siebriedahkeevtiedæmman tjuara soejkesjimmine sjiehteladtedh guktie ij dejtie aejhtieh, bene guktie dah evtiedimmienuepieh åadtjoeh.

- Dah guejmieh sïjhtieh viehkiehtidh dejtie saemien gyhtjelasside buartan biejedh gaajhkene giehteldimmiesuerkine, jïh buerebe bïevnesh vedtedh altese laavenjostoeguejmide juktie dam barkoem saemien gyhtjelassigujmie nænnoestidh.
- Dah guejmieh sïjhtieh laavenjostosne dej jeatjah aktøørigujmie viehkiehtidh maahtoem gyhtjelassi bïjre evtiedidh, ovmessie faagesuerkiej sisnjeli.

Gaskenasjovnale tjelmiejgujmie lea saemien, jïh joekoen åarjelsaemien gïele, åtneme goh håvhtadihks gïelh. Edtja gïelen evtiedimmienuepieh gorredidh g.j saemielaaken tjïrrh. Gorredimmie jïh evtiedimmie dehtie saemien gïeleste tsihkestehtieh dah maanah jïh noerh riektes nuepieh åadtjoeh dam gïelem lïeredh jïh aaj dam nåhtadidh.

- Byøgkeles åejvieladtjh dïedtem utnieh meatan årrodh aktem eadtjohke dïedtem vaeltedh juktie dam saemien gïelem gorredidh jïh evtiedidh ovmessie daltesinie. Dah guejmieh tuhtjieh daerpies darjomigujmie aelkedh edtja dam åarjelsaemien gïelem jealajidh.

Gylhkentjïelth dam åejviedïedtem dan jåarhkeøøhpehtæmman utnieh, jïh dïedtem utnieh eadtjohkelaakan meatan årrodh dam saemien gïelem gorredidh jïh evtiedidh jåarhkeskuvline. Reaktavåaroemisnie øøhpehtimmielaakesne lea aaj dej geerve almetji reaktah maadth- jïh jåarhkeøøhpehtæmman, jïh destie aaj akte sjïere reakta øøhpehtimmiem åadtjodh saemiengïelesne.

- Dah guejmieh sïjhtieh barkedh juktie eensi saemien faalenassh aarhskuvle,- maadthskuvle jïh jåarhkeskuvledaltesisnie gorredidh, jïh aaj faalenassh mah leah sjïehtesjamme dan jollebe øøhpehtæmman. Tsihkestahka vielie staateles beetnehvierhtieh tjïeltide jïh fylhkentjïeltide båetieh edtja maahtoelutnjemem saemien buektiehtidh.

Båatsoe lea dïhte vihkelommes jieleme åarjelsaemien dajvesne, bene seamma aejkien aaj dïhte vihkelommes kultuvreguedtije biehkie. Jieleme nåakelaakan dam bigkemem dejnie dajvine tøøllie, jïh gosse

juvrh pleekieh. Akte lïhke laavenjostoe laavenjostoeguejmiej gaskem daej gyhtjelassi bïjre lea dan åvteste vihkeles. Aaj vihkeles dejtie nuepide vuartasjidh dam båatsoem vijriebasse evtiedidh, g.j. vielie aarvoesjugniedimmien tjïrrh jieliemisnie.

- Dah guejmieh sïjhtieh viehkiehtidh dam govlesadtemem bueriedidh dan dajveåtnoen bïjre, tjïelteraasti dåaresth
- Aarvoesjugniedimmiem båatsosne lissiehtidh

Duedtie dennie åarjelsaemien dajvesne lea vihkeles goh kultuvreguedtije, goh akte biehkie mij identitetem sjugnede jïh goh saemien jieleme. Duedtie maahta vielie barkoesijjieh buektiehtidh, jïh lea aaj vihkeles gosse edtja saemiengïelem nænnoestidh.

Sijjieh gusnie maahta kultuvrine giehtelidh lea vihkeles edtja maahtoem jïh jielemh evtiedidh, jïh kultuvrelle jïh sosijale baanth nænnoestidh jïh våaromem tseegkedh dan tjåenghkies identifikasjovnese.

- Dah guejmieh sïjhtieh barkedh dam aktivyøki barkoem våajnoes darjodh kultuvren jïh jielemen gaskem, bene aaj sijjiem sjugniedidh daaletje kultuvrese goh daanhtsoe, teatere, musihke, lidteratuvre j.v.

Dahkoesoejkesje

1. Gïele

Gaskenasjovnale tjelmiej tjïrrh dellie saemien akte håvhtadihks gïele, jïh åarjelsaemien lea dej saemien gïeli gaskem mij lea støøremes vaahresne gaarvanidh. Vååjnoe goh dah tjïrrehtamme gïeledarjomh hijven orreme gïelen jealajimmeste, bene annje lea vihkeles gïelebarkojne jåarhkedh. Dah guejmieh sïjhtieh dannasinie barkedh gïelejarngh tseegkedh Aarbortesne jïh Snåasesne, jïh Aajege saemien gïele – jïh maahtoejarngem Rørosesne vijriebasse evtiedidh.

- Dah guejmieh sïjhtieh viehkiehtidh dåarjelidh reerenassen dahkoesoejkesjem saemien gïelide.
- Tjuara sjierelaakan bæjjese vaeltedh dejtie haestemidie mah båateme saemien gïeli reeremedajven gïelhtie.
- Dah guejmieh sïjhtieh skreejrehtidh vielie dotkemasse åarjelsaemien gïelen sisnjelen

2. Øøhpehtimmie / Maahtoe

Dah gïelehaestemh leah lïhke ektiedamme øøhpehtimmiefaalenassese. Dah guejmieh edtjieh barkedh guktie nuepie sjædta aktem ållesth øøhpehtimmiem tjïrrehtidh saemien faagi sisnjeli. Dah guejmieh sïjhtieh joekoenlaakan fokusem biejedh buerebe daajroesvoetese jïh vielie staateles beetnehdåarjose fylhkentjïeltide jïh tjïeltide, juktie Maahtoelutnjemem – saemien illedh.

Fylhkentjïelth jïh Saemiedigkie edtjieh ektesne barkedh juktie

- dåårrehtimmiem bueriedidh lohkehtæjjafaamojste
- tseegkedh jïh iktedidh daaletje jïh orre stipendeøørnegh jollebe øøhpehtæmman
- nedteviermiebigkemem nænnoestidh

- learoevierhtieh evtiedidh
- saemien maahtoem gorredidh lohkehtæjja-øøhpehtimmesne
- dåårrehtimmiem bueriedidh learohkijstie jïh studentijste
- geerveøøhpehtimmiem nænnoestidh saemien gïelesne

Dah guejmieh edtjieh ektesne staateles jïh tjïelten åejvieladtjh meatan vaeltedh daennie barkosne.

Dah guejmieh sïjhtieh aktem nedteviermiem tseegkedh Saemiedigkien jïh sjyøhtehke jåarhkeskuvli gaskem.

Dah guejmieh sïjhtieh vuarjasjæmman tjïelke maahtoste sjiehteladtedh, jïh barkoepryøveste sjyøhtehke faagesuerkine, gosse lea saemien tjïelke maahtoen bïjre.

Fylhkentjïelth jïh Saemiedigkie sïjhtieh barkedh aktem ferriedihks faageøøhpehtimmiem gorredidh saemien båatsosne jïh duedtesne. Dah guejmieh sïjhtieh barkedh ihke vielie lierehtæjjasijjieh båatsose jïh duadtan åarjelsaemien dajvesne tseegkesuvvieh. Dah jåarhkeskuvlh, mah dïedtem utnieh duedtien jïh båatsoen faageøøhpehtæmman, jïh aaj sjyøhtehke guejmieh, sïjhtieh barkedh guktie dah skuvlh nuekies vierhtieh åadtjoeh guktie dah dam barkoem eensilaakan dåhkasjieh.

Dah guejmieh sïjhtieh ektesne aktem lohkemeprogrammem evtiedidh dan jåarhkeskuvlese. Programmen ulmie edtja årrodh ij naan learohke edtja jåarhkeskuvlem illedh bielelen dam vihkelommes daejremem utnedh saemien histovrijen, kultuvren jïh siebriedahkejielemen bïjre.

3. Bïevnesh

Dah guejmieh aktem tjåenghkies dïedtem utnieh ihke dah årrojh jïh byøgkeles suerkieh fylhkesne maahtoem utnieh saemien gyhtjelassi bïjre. Dah guejmieh sïjhtieh jïjtsh nedtesæjrojne jïh jeatjah vuekine sjyøhtehke bïevnesh saarnodh.

Saemiedigkie edtja bïevnesh vedtedh nedtesæjrojne jïh bïevnesehællojne fylhkentjïelti barkoen bïjresaemien gyhtjelassigujmie.

Fylhkentjïelth jïh Saemiedigkie sïjhtieh laavenjostosne bïevnedh Saemiedigkien bïjre, Saemiedigkien veeljemelåhkoen bïjre jïh saemiedigkieveeljemen bïjre dejtie barkijidie, learohkidie jïh årrojidie dejnie fylhkentjïeltine. Guessieh fylhkentjïelten institusjovnine edtjieh aaj dagkerh bïevnesh gaavnedh fylhkentjïelten nedtesijjine jïh bïevnesehællojne. Saemiedigkie edtja tjïeltide faasseldidh bïevnesetjaalegigujmie Saemiedigkien, saemielåhkoen jïh saemiedigkieveeljemen bïjre, jïh aaj bïevnedh jïh bihkedidh gosse daerpies.

Dah bïevnesh edtjieh dan gåhkese gåarede, aaj saemiengïelesne årrodh.

4. Meedija

Dah guejmieh sïjhtieh barkedh aktem ållesth meedijafaalenassem buektiehtidh TV'esne, raadijovesne jïh plaerine. Edtja joekoenlaakan dåarjoehtidh programmh maanide jïh noeride evtiedidh. Byøroe aaj aktem stipendeøørnegem evtiedidh edtja dåårrehtimmiem bueriedidh saemien gïelebarkose meedijan sisnjelen.

5. Dajvereereme kultuvrevaarjelimmine

Dah fylhkentjïelth jïh Saemiedigkie sïjhtieh laavenjostedh dajvereeremen aamhtesi bïjre Planforumen tjïrrh.

Fylhkentjïelth jïh Saemiedigkie sïjhtieh dåarjoehtidh jïh bihkedidh dejtie tjïeltide dennie åarjelsaemien dajvesne gusnie bovtsigujmie giehtele, guktie aktem bøøremeslaakan dajvereeremem buektehte mij dam saemien båatsoem gorrede. Dah guejmieh edtjieh aktem vielie åeliedihks laavenjostoem darjodh reeremen bïjre kultuvremojhtesistie kultuvrevaarjelimmielaaken mietie, m. mieriedimmie faageles dïedtejoekedimmien bïjre kultuvremojhteselaaken mietie, 3. § laavenjostoedïedte.

Dah guejmieh dïedtem utnieh laavenostoetjåanghkoeh tjïrrehtidh fierhten jaepien, kultuvrevaarjelimmien jïh dajvegyhtjelassi bïjre reereles daltesisnie.

6. Kultuvrejarngh jïh museumedarjome

Sïjti Jarnge, Saemien Sïjte jïh Rørosmuseet leah joekoen vihkeles sijjieh dan kultuvre- jïh museum-darjomasse.
Dah guejmieh edtjieh barkedh juktie nænnoestidh tjaeleldh bæjhkoehtimmiem, gorredimmiem jïh øøhpehtsem dehtie saemien kultuvrehistovrijeste dajvesne.

Dah guejmieh dam tseegkeme nasjovnale museumenedteviermiem dåarjoehtieh, jïh sïjhtieh Saemiedigkien jïh fylhkentjïelten reeremedïedtine viehkiehtidh guktie minngemosth dan bøøremeslaakan sjædta goh gåarede. Nedteviermien ulmie lea laavenjostoem museumi gaskem evtiedidh, mah saemien kultuvrehistovrijem utnieh goh akte biehkie altese darjoste.

Dah guejmieh edtjieh barkedh guktie Saemien Sïjte evtiesåvva aktem nedteviermiesijjiem utnedh saemien museumebarkose daennie dajvesne, museumjarkelimmien mietie. Vihkeles laavenjostoeåårganh sïjhtieh årrodh dah jeatjah saemien museumh, Sïjti Jarnge, Rørosmuseet, saemien institusjovnh Sveerjen bielesne, jïh jeatjah laavenjostoeguejmieh.

Saemiedigkie lea aamhtesisnie 32/02 "Sametingets politikk for det sørsamiske området" nænnoestamme Saemien Sïjtem jïh Sïjti Jarngem vijriebasse evtiedidh guktie dah aktem gamte kultuvrejarngefunksjovnem utnieh dajvesne. Dïhte sæjhta jiehtedh dah guejmieh Saemiedigkiem dåarjoehtieh dennie barkosne Saemien Sïjtem evtiedidh. Vuartesjh Saemiedigkien nænnoestimmie aamhtesisnie 43/02.

Dah guejmieh sïjhtieh barkedh vijriebasse evtiedidh aktem kultuvrepaarhkem ektiedimmesne Sïjti Jarngese, Aarbortesne. Dïhte paarhke edtja goh maahtoeøøhpehtæjja årrodh åarjelsaemien bigkemevuekeste.

Dah guejmieh edtjieh seamma tijjen barkedh hijven jïh gellielaaketje gaavnedimmiesijjieh evtiedidh saemien kultuvrese dejnie golme regijovnine åarjelsaemien dajvesne.

7. Gærjagåetie

Dah guejmieh edtjieh viehkiehtidh bïevnesh jïh bihkedassem gaskemsh juekedh, sinsitnien faageles gærjagåetietjåanghkojne meatan årrodh jïh laavenjostedh kuvsji jïh jeatjah øøhpehtimmiedarjomi bïjre

saemien lidteratuvresne, kultuvresne jïh gærjagåetiedienesjinie dejtie barkijidie skuvle- jïh almetjegærjagåetine.

Dah guejmieh sïjhtieh viehkiehtidh dam åarjelsaemien maahtoegærjagåetiem evtiedidh Sïjti Jarngesne. Tjuara dam giehteldimmiem bæjjese bigkedh guktie gærjagåetie, ektine Saemiedigkien gærjagåetine jïh Nordlaanten fylhkengærjagåetine, maahta aktem eatjohke aktøørem årrodh åarjelsaemien maahtoebigkemisnie. Dah guejmieh edtjieh nænnoestidh jïh evtiedidh dejtie åarjelsaemien gærjabusside Aarbortesne jïh Åarjel-Trøøndelaagesne. Vihkeles abpe åarjelsaemien dajve aktem gærjabussefaalenassem åtna. Dah guejmieh sïjhtieh dan åvteste barkedh aktem orre gærjabussem åestedh Åarjel-Trøøndelaagesne.

Dah guejmieh sïjhtieh barkedh dam gærjaveahkam åarjelsaemien lidteratuvresne stueriedidh jïh orrestidh dejnie åarjelsaemien gærjabussine.

8. Teatere

Teatere akte vihkeles tsavtshvierhtie edtja åarjelsaemien kultuvrem, gïelem, identitetem jïh jïjtjedomtesem nænnoestidh. Dah guejmieh edtjieh ektesne barkedh aktem eensi våaromem giehteldæmman gorredidh Åarjelsaemien Teaterasse.

9. Kultuvreøørnedimmieh jïh festivalh

Dah guejmieh tuhtjieh hijven øørnedimmiejgujmie kultuvre-jïh gaarsjelimmien sisnjelen jïh festivaligujmie, jïh sïjhtieh barkedh dejtie darjomidie nænnoestidh dennie åarjelsaemien dajvesne.

10. Staaresaemieh

Dah guejmieh sïjhtieh laavenjostedh stuerebe fokusen bïjre dej staaresaemien haestemi bïjre, jïh laavenjostose skreejrehtidh stoerrestaari gaskem.

11 Jielemeevtiedimmie

Dah guejmieh sïjhtieh laavenjostedh evtiedimmien, vuesiehtimmien jïh tjïelkestehtemen bïjre saemien jielemepolitihkeste.

Dah guejmieh vuesiehtieh dan laavenjostoelatjkose Saemiedigkien jïh Innovasjovne Nøørjen gaskem jïh sæjhta viehkiehtidh dam latjkoem dåarjelidh.

Saemiedigkie edtja meatan sjidtedh dennie barkosne fylhken soejkesjigujmie jïh dej baaltese soejkesjetjaatsegigujmie, juktie darjomh iktedidh edtja dam åarjelsaemien siebriedahkem evtiedidh.

Dah guejmieh bæjhkoehtieh vihkeles sjiehteladtedh ohtjegiehteldæmman dejnie åarjelsaemien dajvine. Dah guejmieh sïjhtieh laavenjostedh juktie aktem buerebe sjiehtesjimmiem buektiehtidh dejstie tsavtshvierhtijste regijovnesne dan ohtjegiehteldæmman jïh kultuvre goh jieleme.

Dah guejmieh sïjhtieh barkedh saemien entreprenørevoetem nænnoestidh.

Dah guejmieh sïjhtieh barkedh dam båatsoem goh jieleme vijriebasse evtiedidh. Båatsoe viehkehte vihkeles aarvoeh sjugniedidh dennie åarjelsaemien dajvesne, lissine dïhte akte vihkeles kultuvreguedtije. Dah guejmieh sïjhtieh kultuvrebasert jielemeevtiedimmiem dåarjoehtidh edtja dam åarjelsaemien båatsoen kultuvrelle sjierevoetem gorredidh. Juvre jïh bigkeme eatnamisnie leah akte stoerre aajhtoe båatsoebårran. Dah guejmieh sïjhtieh darjomi bïjre laavenjostedh mah maehtieh skaara-ulmide heerredidh.

Dah guejmieh sïjhtieh prijoriteredh darjomh mah leah sjiehtesjamme noeride jïh nyjsenæjjide juktie dam båetijen aejkien gorredidh åarjelsaemien båatsose.

Dah guejmieh sïjhtieh laavenjostedh åtnoen bïjre dehtie saemien kultuvreste fealadimmesne. Vihkeles aktem tjïelkevoetem jïh saetniesvoetem gorredidh, guktie dah saemien iedtjh, njoelkedassh jïh vuekieh leah.

Dah guejmieh leah siemes viehkiehtidh duedtiem evtiedidh, guktie dïhte akte jielije saemien jieleme sjædta, jïh mierietsiehkide duadtan bueriedidh goh kultuvre, faage jïh jieleme. Juktie maahtoem nænnoestidh jïh vielie almetjh duedtiejieliemasse dåårrehtidh, dah guejmieh sïjhtieh sjiehteladtedh bihkedassese jïh lierehtæjjaøørnegidie faagesne.

12. Healsoe

Dah guejmieh leah siemes barkedh juktie dïhte saemien åålmege aktem seammavyørtegs jïh eensi healsoe- jïh sosijalefaalenassem åådtje.

Dah guejmieh sïjhtieh barkedh raerieh gaavnedh guktie dïhte prosjekte "Åarjelsaemien raeriestimmiedienesje healsoe- ji sosijalegyhtjelassine åarjelsaemien dajvesne" tjåadtjoen sjædta.

13. Raasteregijovnale /gaskenasjovnale laavenjostoe

Dah guejmieh sïjhtieh saemien gyhtjelassh Nøørjesne akten gaskenasjovnale aalkoealmetjevuajnose biejedh. Dah guejmieh edtjieh leenigujmie Sveerjen bielesne laavenjostedh juktie dam åarjelsaemien siebriedahkeevtiedimmiem nænnoestidh jïh aktem maahtoejoekedimmiem buektiehtidh.

Dah guejmieh sïjhtieh barkedh edtja Interreg-laavenjostoem evtiedidh jïh nænnoestidh.

2. Dåarjelimmie

Fierhten jaepien edtja tjåanghkoeh høøllestidh reereles jïh politihkeles daltesisnie. Dïhte aajkoe dej tjåanghkoejgujmie lea reektehtse, laavenjostoe jïh iktedimmie. Reektehtseboelhke kalenderejaepiem dåerede. Dïhte laavenjostoe daan latjkoen tjïrrh lea jïjtjevyljehke baasisesne seammavyørtegs guejmiej gaskem. Dïhte latjkoe ij laavenjostoem heerredh mij ij leah neebnesovveme daennie latjkosne. Såemies dejstie aamhtesistie latjkosne maehtieh joekehts ulmiem jïh prijoritetem utnedh dejtie ovmessie guejmijde.

Latjkoem staerede fierhten njieljien jaepien jïh ajve dah guejmieh maehtieh jarkelimmieh darjodh latjkoetjaalegisnie. Maahta latjkoem hiejhtedh 6 aski bieljelimmine.

Fierhte økonomeles diedte, ektiedamme tjïrrehtæmman dehtie sjiere darjomistie latjkosne, tsihkestahta jïjtsh politihkeles gietedimmieh.

Daam latjkoem dorjeme 5 – vijhte tjaaleginie, jïh dah guejmieh fiereguhtem utnehte.

Váráš johka 29.04.10

Saemiedigkie

Egil Olli
Presidente

Hamar 1/6-10

Hedmaarhken fylhkentjïelte

Siv Tørudbakken
Fylkenraerien åvtehke

Bodø 29/6-10

Nordlaanten fylhkentjïelte

Odd Eriksen
Fylhkenraerien åvtehke

Trondheim 08.06.10

Åarjel-Trøøndelaagen fylhkentjïelte

Tore O. Sandvik
Fylhken åejvie

Steinkjer 14. juni 2010

Noerhte-Trøøndelaagen fylhkentjïelte

Alf Daniel Moen
Fylkenraerien åvtehke

Åarjelsaemien dajve

Dïhte åarjelsaemien dajve lea vijries. Øørnedimmien gaavhtan jïh politihkeles daate akte geerve dajve aktine joekehts årromemaalline jïh infrastruktuvrine. Dah guejmieh leah dannasinie maereles åtneme dam dajvem juekedh golme regijovnine, gosse edtja dajvem buerkiestidh.

Regijovne noerhte

Åarjelsaemien gïeledajve Nordlaantesne lea Saltfjellet raejeste noerhtelisnie, fylhkenraasten gåajkoe Noerhte-Trøøndelaagen vøøste åarjene, jïh lea akte bielie dehtie åarjelsaemien ektievoeteste. Dïhte båatsoe lea vihkeles dan saemien kultuvrese daennie dajvesne. Dennie noerhteregijovnesne akte jïjtse saemienskuvle mij lea Aarbortesne, gusnie aaj Sïjti Jarnge – Saemien Kultuvrejarnge dan åarjelsaemien dajvese Nordlaantesne. Jarnge tseegkesovvi jaepien 1984 jïh dïhte byøgkeles rihpestimmie lij suehpeden 1987. Guktie nomme jeahta, dle Sïjti Jarnge lea dan saemien siebriedahken jarnge. Jarngen darjoe lea bïevnesh, kuvsjh, kultuvrevaarjelimmie jïh tjøønghkeme, jïh gærjah jïh tjaalegh saemien histovrijen bïjre evtiedieh jïh olkese luejhtedh. Sïjti Jarnge, ektine Fylhkengærjagåetine Nordlaantesne, dïedtem åtna dan saemien gærjabussese. Gellie ovmessie siebrieh regijovnesne, goh duedtiesiebrieh, teatere-, jieleme- jïh siejhme kultuvresiebrieh. Dennie åarjelsaemien dajvesne Nordlaantesne øøhpehtimmiem vadta åarjelsaemien gïelesne maana- jïh noereskuvledaltesisne Saemienskovlesne, jïh såemies tjïelten maana-jïh noereskuvline. Jåarhkeskuvlen daltesisnie aaj øøhpehtimmiem saemiengïelesne vadta, jïh aaj øøhpehtimmiem saemiengïelesne tjïrrehtamme goh kuvsje geerve almetjidie. Akte maanagierte Aarbortesne saemien kultuvre-jïh gïeleskreejrehtimmiem faalehte. Dïhte kultuvrejarnge Aarbortesne aktem lïhke laavenjostoem åtna, jïh aktem dïedtem åtna, dan saemien kultuvrepaarhkese Maajejaevresne.

Åarjelsaemien Teatere teateredarjojne giehtele åarjelsaemien dajvesne. Teatere tseegkesovvi jaepien 1985 jïh lea øørnedamme goh akte siebrie gusnie saemieh mah iedtjem utnieh teaterisnie leah meatan. Barkoen ulmie lea aktem ihkuve teateregiehteldimmiem tseegkedh åarjelsaemien dajvine Nøørjesne.

Regijovne gaskoeh

Dïhte gaskoeh regijovne dehtie åarjelsaemien dajveste lea åajvahkommes abpe Noerhte-Trøøndelaagen fylhke, bielelen dejtie dajvide Follafjovlen noerhtelisnie jïh E14 'en åerjielisnie Skierdesne jïh Meråkerisnie, jïh lissine abpe Fovsennjaarke. Dah saemieh joekoen bårrode årroeminie bïjre jarkan abpe fylhkesne. Dajvesne ållesth 6 båatsoesïjth. Åarjelsaemieh veasoeh dejnie ellen jeanatjommes tjïeltine fylhkesne.

Jïjnjh åarjelsaemien institusjovnh fylhkesne:

Dïhte åarjelsaemien museume Saemien Sïjte, Snåasen tjïeltesne, akte vihkeles institusjovne. Daelie institusjovnh goh Saemiedigkie, Duodji Instituhtta, Gaskedajven båatsoetjïelte jïh Båatsoeburriej reereme Noerhte-Trøøndelaagesne sijjiem utnieh Saemien Sïjtesne. Daennie regijovnesne lea vihkeles Saemien Sïjte åådtje altese maahtoem bigkedh jïh øøhpehtsvoetem evtiedidh, guktie dïhte maahta geajnoem vuesiehtidh dennie åarjelsaemien kultuvre-evtiedimmesne, siebriedahkebigkemisnie jïh jielemeevtiedimmesne, jïh ihke dïhte båatsoe aktem hoksehtimmiekontovrem åådtje. Dah guejmieh tuhtjieh vihkeles aktem saemien gïelejarngem tseegkedh daennie dajvesne, Snåasen tjïeltesne.

Åarjelsaemien hearra jïh hearran kontovre åarjelsaemide lea Snåasesne. Åarjel-saemiej skuvle aaj Snåasesne, mij maadthskuvlefaalenassem åtna dejtie voenen åarjelsaemien maanide jïh learohkidie mah tjuerieh internatesne årrodh. Skuvle lissine maajhøøhpehtimmiem learohkide vadta, mah aaj maehtieh

boelhkh årrodh skuvlesne jïh internatesne. Aktem åarjelsaemien maanagiertem aaj aalkeme skuvlesne. NRK Sámi Radio aaj Snåasesne.

Dejstie jeatjah faalenassijste dan åarjelsaemien åålmegasse maahta joekoen neebnedh: Kråangke jåarhkeskuvle, mij dïedtem åtna åarjelsaemien øøhpehtimmiem vedtedh. Lohkehtæjja mij åarjelsaemien gïelesne øøhpehte, skuvlesne barka. Akte learohkedåehkie øøhpehtimmiem åådtje åarjelsaemien gïelesne, seamma aejkien goh skuvle aaj øøhpehtimmem åarjelsaemien gïelesne vadta learohkidie jeatjah jåarhkeskuvline, viehkine guvvietellefovneste.

Kråangken jåarhkeskuvle aaj duedtiem goh jåarhkekuvsje faalehte. Laavenjostosne Duodji Instituhttine jïh vytnesjæjjajgujmie dah learohkh maehtieh, gosse kuvsjem tjïrrehtamme, vielie faageøøhpehtimmiem / lierehtimmiem åadtjodh, dejnie åssjaldahkine 'svennepryøvem' darjodh. Olav Duunen jåarhkeskvule faalenassem åtna båatsoefaagen sisnjelen.

Noerhte-Trøøndelaagen Jolleskuvle, goevtese Lievenge aktem sjiere dïedtem åtna øøhpehtimmiem faalehtidh åarjelsaemien gïelesne jïh kultuvresne jolleskuvledaltesisnie.

Regijovne åarjel

Dïhte åarjemes dajve lea Meråkeristie noerhtene Engerdalen gåajkoe åarjene jïh Oppdal/Trollheimen jillene, aaj gohtjesovveme Røros-saemien dajve. Dïhte dajve vååjnoe goh akte iemie regijovne mij aaj sveerjen bieliem faarhmeste, gusnie Rørose akte iemie jarnge.

Jiene-jienebh saemieh Tråantesne sjædta ihke jienebh staaren gåajkoe juhtieh jïh Tråante akte vihkeles øøhpehtimmiestaare jïjnjh saemien noeride. Goevten 6.b. 2017 lea 100 jaepieh mænngan Tråante lij dïhte sijjie dan ellen voestes saemien jaepietjåanghkose. Tråanten tjïelte lea nænnoestamme aktem moenehtsem nammoehtidh mij edtja heevehtimmiejaepiem soejkesjidh jïh gyhtjelassigujmie barkedh ektiedamme dan "Saemien tjiehtjïelasse Tråantesne".

Dïhte båatsoe dam bøøremes illedahkem åtna abpe laantesne daennie dajvesne, jïh nuepie gååvnese aarvoesjugniedimmiem lissiehtidh. Åarjel-Trøøndelaage/Hedmaarhken båatsoeburriej-reereme kontovrem åtna Rørosesne. Dah lïhkes goevtesh dejtie støøremes saemien siebride (NRL jïh NSR) dovne Hedmaarhkem jïh Åarjel-Trøøndelaagem geptjieh.

Ij leah naan institusjovnh mij lea Saemiedigkien nuelesne daennie regijovnesne. Rørosen jåarhkeskuvle, Rørosmuseet jïh lïhkes byjjenimmiejarngh Elgåesne jïh Praahkesne leah vihkeles ektievoeth, juktie fylhkentjïelti jïh tjïelti dïedtem dan dienesjefaalenassese gorredidh dejtie saemide dajvesne.

Elgå skuvle Engerdalen tjïeltesne Hedmaarhkesne, lea akte vaeniejuekeme maanaskuvle aktine øøhpehtimmiefaalenassine nøørjen jïh saemien learohkidie. Saemiedigkie aktem gïeleskreejrehtimmieprosjektem Elgå skuvlese vedti, juktie åarjelsaemien gïelem jealajidh. Prosjekte eelki tjaktjen 2001, jïh orriji gijren 2006. Prosjekteboelhken aktem byjresem tseegki dan åarjelsaemien øøhpehtæmman Elgåesne, jïh desnie tjïelkesti daerpies gïeleskreejehtimmieprosjektem jïh faagide vijriebasse evtiedidh jïh vielie dotkedh. Vierhtiejgujmie staateste, Saemiedigkeste jïh Hedmaarhken fylhkentjïelteste, Elgå skuvle dam prosjektem guhkiedi aktene 3-jaepien boelhkesne. Elgå skuvle aaj

barkeminie learoevierhtieevtiedimmine åarjelsaemien learohkidie, jïh lissine prosjektevierhtieh åådtjeme edtja terminologijem evtiedidh siebriedahkefaagesne.

Praahken byjjenimmie- jïh lïhkesjarnge Rørosesne lea prosjekten "Sørsamisk opplæring ved heimeskolen" tjïrrh nammoehtamme goh akte dejstie golme vierhtieskuvlijste (Aarborte jïh Snåase) mij dïedtem åtna saemien øøhpehtæmman åarjelsaemien dajvesne. Daan biejjien Praahke saemien- jïh aamhteseøøhpehtimmiem åtna saemien learoesoejkesjen mietie, jïh jeatjah maadskuvlh fylhkesne viehkehte.

Rørosen jåarhkeskuvle dïedtem åtna dan seammaleejns øøhpehtæmman mij lea Åarjel-Trøøndelaagesne. Learohkh mah øøhpehtimmiem saemiengïelesne utnieh leah njieljiengierth sjidteme dej minngemes 5 jaepiej. Daan jaepien skuvle øøhpehtimmiem vadta 11 skuvlide 3 ovmessie fylhkine jïh lea dan åvteste akte vierhtieskuvle åarjelsaemien dajvesne.

Ihke vielie darjomh sjidti, jïh dannasinie daerpies dejtie øøhpehtimmiefaalenasside buerebelaakan sjiehteladtedh, Aajege samien gïele-jïh maahtoejarnge tseegkesovveme jaepien 2005. Dïhte jarnge bøøti mænngan dïhte prosjekte 'Rørossamisk opplæringsprogram' orriji. Aajegen darjoe lea gellielaaketje, jïh åajvahkommes gïelebarkoen jïh saemien øøhpehtimmiefaalenassi bïjre gaajhkene daltesinie, jïh aaj nedteviermiebigkeme jïh bïevnesebarkoe. Dïhte jarnge lea Rørosen jåarhkeskuvlesne, jïh dah aajhterh leah Åarjel-Trøøndelaagen fylhkentjïelte, Hedmaarhken fylhkentjïelte jïh åejvietjïelte Rørose. Dah aajhterh jïh Saemiedigkie beetnehvierhtieh giehteldæmman dåarjoeh. Lissine dieneste båata gosse dienesjh, øøhpehtimmiem saemien gïelesne jïh lijkieprosjekth duaka. Uvtemes dïedtem åtna dan Rørossaemien dajvese, bene jarnge dienesjh aaj vijriebasse deallehte.

Rørosmuseet dïedtem åådtjeme Åarjel-Trøøndelaagen fylhkentjïelteste edtja saemien kultuvreaerpiem gorredidh jïh saarnodh regijovnesne, jïh akte ihkuve faagebarkije tseegkesovveme jaepien 2002 raejeste. Glomdalsmuseet Hedmaarhkesne aktem jienebekultuvrelle daejreme-jïh maahtoejarngem goh prosjekte. Gåabpegh museumh leah meatan dennie nasjovnale museumnedteviermesne dejtie museumidie mah dïedtem utnieh saemien kultuvrehistovrijese. Åarjel-Trøøndelaagen fylhkegærjagåetie dïedtem åtna dan gærjabussefaalenassese åarjene jïh lååjkedimmie lissehte. Barkeminie dejnie maaksojne aktede orre gærjabusseste Åarjel-Trøøndelaagesne.

Tjåanghkan daah institusjovnh akte maereles byjrese. Dïhte saemien åålmege dajvesne lea vaajtelamme vielie funksjovnh tjøønghkedh aktene tjåenghkies kultuvre,- maahtoe – jïh jielemejarngesne, guktie buektehte dam dåaresthfaageles byjresem bøøremeslaakan nuhtedh.